

Рижук Олександр Миколайович

Трансформація поняття «інформаційна безпека» в умовах глобалізації

УДК 351.86:004.056(045)

DOI <https://doi.org/>

10.24195/2414-9616-2018-1-20-22

Рижук Олександр Миколайович
здобувач кафедри суспільно-політичних наук, глобалістики та соціальних комунікацій
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
вул. Львівська, 23, м. Київ, Україна

У статті досліджено поняття «інформаційна безпека», де визначено, що воно є невід'ємною частиною загальної проблеми інформаційного забезпечення як людини, так і держави й суспільства загалом. Проаналізовано історію виникнення і трансформацію поняття «інформаційна безпека» від античних часів до наших днів, наведено етапи розвитку інформаційної безпеки.

Також зазначено підходи провідних дослідників інформаційної безпеки, в тому числі й українських авторів, указано їхні точки зору на це поняття.

Показано перехід терміна «інформаційна безпека» від національного до глобального рівня внаслідок процесів глобалізації.

Ключові слова: безпека, інформація, інформаційна безпека, глобалізація.

Вступ. Розуміння поняття «інформаційна безпека» є важливим завданням наукового аналізу. Сутність самого поняття проявляється у вираженні родового поняття, а таким є поняття безпеки, яке в широкому розумінні характеризується як певний процес управління загрозами та небезпеками. Саме «інформаційна безпека», відповідно, означає процес управління загрозами та небезпеками в інформаційному полі.

Інформаційна безпека є невід'ємною частиною загальної проблеми інформаційного забезпечення як людини, так держави й суспільства загалом. Вона спрямована на захист суб'єктів інформаційних ресурсів. Зміст поняття «інформаційна безпека» розкривається в практичній діяльності людини, наукових дослідженнях, а також у державних нормативно-правових документах.

Питаннями інформаційної безпеки займається низка науковців і дослідників, таких як Г. Почепцов, М. Ожевана, О. Литвиненко, В. Ситник, С. Ковтун та ін. Але водночас питання інформаційної безпеки гостро стоїть на порядку денному України, тому вимагає оперативної реакції на загрози, що виникають, з боку не лише держави, а й усього суспільства.

Мета та завдання. Метою статті є аналіз поняття «інформаційна безпека» з часів його виникнення до наших днів; аналіз змін, яких зазнало поняття «інформаційна безпека» під час переходу від національного до глобального рівня внаслідок процесів глобалізації.

Результати. Історія інформаційної безпеки бере свій початок у стародавні часи. Ще Плутарх у праці «Стародавні звичаї спартанців» зазначав, що першим правилом для тих, хто входить до сеситії, було попередження старшого, який указував на двері й говорив: «Жодне слово з них не повинно вийти». Такий підхід повністю відповідав розумінню конфіденційності інформації. А у фразі «Безпека є запобіганням шкоді» можемо говорити вже про зародження інформаційної розвідки. Але батьківщиною інформаційної розвідки

вважається стародавній Китай, де в IV ст. до н. е. філософ Сунь-цзи написав першу фундаментальну працю, яка отримала назву «Мистецтво війни». Цієї роботі робиться наголос на перевагах володіння достовірною інформацією про ситуацію у стані супротивника [6].

Об'єктивно, саме поняття «інформаційна безпека» виникло з появою перших засобів інформаційних комунікацій між людьми та з розумінням людиною наявності і людей і співтовариств інтересів, яким може бути завданий збиток шляхом впливу на засоби інформаційних комунікацій, що забезпечують розвиток між усіма елементами соціуму.

Досліджуючи історію трансформації інформаційної безпеки в розвитку засобів інформаційних комунікацій, можемо виділити такі етапи:

I етап – до 1816 року – він характеризується застосуванням засобів інформаційних комунікацій, що природно виникають. На той час завдання інформаційної безпеки полягало в захисті відомостей про події, факти, майно, місцезнаходження тощо, тобто про ті дані, що належать людині особисто або співтовариству, до якого вона належала. Ці дані мали життєве значення;

II етап – починається з 1916 року й пов'язаний із використанням штучних технічних засобів електро- та радіозв'язку;

III етап – починається з 1935 року й пов'язаний із появою засобів радіолокації та гідроакустики. Інформаційна безпека в цей період забезпечувалася поєднанням організаційних і технічних заходів, які були спрямовані на підвищення захищеності засобів радіолокацій від дії на їх приймальні та передавальні пристрої імітуючими радіоелектронними перешкодами;

IV етап – починається з 1946 року та пов'язаний із винаходами й упровадженням у роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів). На цьому етапі завдання інформаційної безпеки починають вирішуватися методами і способами обме-

ження фізичного доступу до засобів добування, перероблення та передачі інформації;

V етап – починається з 1965 року й зумовлений створенням і поширенням локальних інформаційно-комунікаційних мереж. На цьому етапі завданнями інформаційної безпеки були методи та способи фізичного захисту засобів отримання, перероблення та передачі інформації, які об'єднанні в локальну мережу шляхом адміністрування й управління доступом до мережевих ресурсів;

VI етап почався з 1973 року з використанням надмобільних комунікаційних приладів з різними видами завдань. Набагато серйознішими стали загрози інформаційній безпеці. З метою забезпечення інформаційної безпеки в комп'ютерних системах з безпровідними приладами для передачі даних необхідно було створювати нові критерії безпеки. Почали утворюватися співтовариства людей, який називають хакерами. Вони мають на меті заподіяння збитку інформаційній безпеці окремим користувачам, організаціям і цілим країнам. Інформаційний ресурс почав перетворюватися в один із найважливіших ресурсів держави, а забезпечення його безпеки перетворювалося на найважливіший та обов'язковий складник національної безпеки. Почало формуватися інформаційне право як нова галузь міжнародної правової системи;

VII етап починається з 1985 року. Він пов'язаний зі створенням і розвитком глобальних інформаційно-комунікаційних мереж і з використанням засобів спостереження та забезпечення, які використовуються в космосі.

Можемо припустити, що наступний етап розвитку інформаційної безпеки, можливо, буде пов'язаний з використанням надмобільних приладів з великим спектром завдань і глобальним діапазоном роботи в просторі та часі. Щоб максимально вирішити завдання інформаційної безпеки на цьому етапі, необхідним є створення макросистеми інформаційної безпеки разом із провідними міжнародними організаціями [2, с. 168].

Говорячи про сучасність, зауважимо, що в Україні на цей час іде активна робота над питанням захисту інформації. Нова та недостатньо освоєна вітчизняними спеціалістами галузь інтенсивно розвивається, реагує на стрімкі зміни у світовому інформаційному просторі.

Водночас варто сказати, що сучасні засоби захисту інформації ледь встигають за прогресом у галузі промислового шпигунства. У більшості країн розвиток сфери захисту інформації регулюється національним законодавством. Україна теж не стала винятком. Дуже часто законодавчі обмеження перешкоджають розвитку цієї сфери зусиллями цивільних учених і залишають ініціативу військовим. До початку 70-х років минулого сторіччя електронна безпека була об'єктом

спецслужб і все, що з нею пов'язано, було засекречено.

У Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні», що прийнятий 9 січня 2007 року, визначено необхідність правового забезпечення власного сегменту інформаційного суспільства [4, с. 102].

Вітчизняні науковці й дослідники пов'язують інформаційну безпеку саме з національною безпекою як частину із цілим і визначають її як «функціональну сферу національної безпеки», невід'ємний складник національної безпеки, самостійний напрям національної безпеки [1].

Б. Кормич характеризує інформаційну безпеку як інформаційний компонент національної безпеки щодо співвідношення «частина-ціле» [3, с. 320]. Він характеризує національну безпеку як стан захищеності держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує умови існування людини, держави й суспільства, які гарантовані Конституцією та законами України. Тобто як складова частина національної безпеки інформаційна безпека повинна сприйматися як стан захищеності держави від зовнішніх і внутрішніх загроз у сфері обігу інформації. Тому інформаційна безпека більшістю вчених сприймається як стан, який протистоїть загрозам ззовні та внутрішнім загрозам, але за умови, що всі ці загрози спрямовані всередину держави.

Оскільки агресія в більшості випадків у сучасному світі спрямовується саме «з середини певних держав і направлена стосовно інших держав або глобального суспільства в цілому, то, аналізуючи поняття «національна безпека» під впливом глобальних процесів, Б. Кормич зазначає, що це поняття «втрачає свій державний або блоковий характер, перетворюючись на глобальне явище» [3, с. 340].

Тому, з одного боку, стає очевидним, що таке твердження повною мірою відповідає дійсності, але разом із тим очевидно також є й можливість застосування терміна «національна» до глобальної (загальносвітової) безпеки.

Проводячи аналіз процесів глобалізації, які не мають територіальних бар'єрів і розповсюджуються до будь-якого суб'єкта в будь-якому місці світу, питання глобальної безпеки в розумінні її безпеки всіх держав набуло визначення «кооперативна безпека», яке дав американський сенатор Дж.У. Фулбрайт. Його послідовник Д. Дьюїт охарактеризував глобальну безпеку як систему, що складається з трьох елементів: спрямованості не на залякування агресора, а на створення умов і гарантій попередження агресора; альтернативної політики створення союзів (об'єднань) і співіснування поряд із ними; просування в галузі мілітаристичної та немілітаристичної безпеки [5].

Висновки. З огляду на вищевикладене й аналіз сучасного рівня розвитку суспільства, стає очевидним, що інформаційна безпека не може сприйматися суто як складник лише національної безпеки, оскільки вона є глобальною проблемою й у глобальному світі може характеризуватися як складник цілісної кооперативної безпеки.

У сучасних умовах забезпечення інформаційної безпеки для України стоїть на одному рівні із захистом суверенітету й територіальної цілісності. Найбільшою загрозою інформаційної сфери є негативний інформаційно-психологічний вплив держав-супротивників на свідомість громадян і світову спільноту через проведення інформаційних акцій, спеціальних інформаційних операцій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жарков Я.М., Бесєдіна Л.М. Напрямки зовнішнього інформаційно-психологічного впливу на Україну. Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Київ, 2009. № 19. URL: <<http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/znpviku/2009-19/vip19-21.pdf>>.
2. Капица С.П., Курдюмов С.П., Малинецкий Г.Г. Синергетика и прогнозы будущего. 3-е изд. Москва: Едиториал, 2003. 288 с.
3. Ковтун С.В. Інформаційна безпека: підручник. Харків. Вид. ХНЕУ, 2009. 368 с.
4. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: Закон України від 09.01.2007.

Відомості Верховної Ради України. 23.03.2007. № 12. 511 с.

5. Ситник Г.П., Олуйко В.М., Вавринчук М.П. Національна безпека України: навчальний посібник / за заг. ред. Г.П. Ситника Г.П. Київ, 2007. 225 с.

6. Сунь-цзи. Искусство войны. URL: <http://royallib.com/book/suntszi/iskusstvo_voyni.html>.

REFERENCES:

1. Zharkov J., Besedina L. Napriamki zovnozhniogo informatsiino-psohologichnogo vplivu na Ukrainu. Zbirnik naukovih prats Viyskovogo institutu Kyivskiy nacionalnyj un-t im. Tarasa Shevchenka. 2009. № 19. URL: <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/znpviku/2009-19/vip19-21.pdf>.
2. Kapitsa S., Kurdiymov S., Malinetskiy G. Sinergetika I prognizy budushego. M.: Editorial, 2003. 288 s.
3. Kovtun S. Informatsiina bezpeka: pidruchnik. Kharkiv: Vid HNEU, 2009. 368 s.
4. Pro osnovni zasadi rozvitku informatsiinogo suspilstva v Ukraini: Zakon Ukrainu vid 09.01.2007. Vidimosti Verhovnoi Rady Ukrainu. 23.03.2007. № 12. 511 s.
5. Sytnik G., Oluiko V., Vavrinchuk M. Natsionalna bezpeka Ukraini: navchalniy posibnik / za zag. red. G. Sitnika. Kyiv, 2007. 255 s.
6. Sun-tzi. Iskustvo voiny. URL: http://royallib.com/book/suntszi/iskusstvo_voyni.html.

Transformation of information security notion due to globalization

Ryzhuk Oleksandr Mykolaiovych

Applicant at the Department of Social and Political Sciences,
Global Studies and Social Communications
Open International University of Human Development "Ukraine"
Lvivska Str., 23, Kyiv, Ukraine

In this article is researched the notion of "information security" which the integral part of general formation provision problem for a person, state and society.

Given are the leading researches approaches both Ukrainian and foreign to the information security. Mentioned are their definitions and view of point on this notion.

Shown is the transition of the information security notion from national to global level due to globalization.

Key words: security, information, information security, globalization.